

Modern Bir Mnacet ve Şathiye Söylemi Olarak Cahit Zarifoğlu'nun *Sultan Şiiri*

Sefa TOPRAK*

z

Modern Türk edebiyatının İslamcı Őairlerinden biri de Şüphesiz Cahit Zarifoğlu'dur. Şiirlerinde İslami geleneğe ait imgeleri sıklıkla kullanan Şairin tem olarak işlediği konuların seğiminde de İslami ögelerin ağırlığı hissedilir. Şairin inanç dünyasını sanatına yansıtması bakımından belirgin bir örnek olan Zarifoğlu, Şiirlerinde toplumsal meselelere de değinmiş olmakla birlikte ağırlıklı olarak i dünyasına yönelmiştir. Bu yönelişte, inanan bir insan olarak çeşitli duyguları dile getirmiştir. Bunu yaparken de imgelerle örülmüş, anlamı derinlere indiren bir Şiir anlayışı benimsemiştir. Şair kimi zaman teskin olmuş bir ruhun yakarışını dile getirirken kimi zaman da bir pişmanlığın ıstrabında yoğrulmaktadır. *Sultan Şiiri* bu yakarışın ve ıstrabın bir örneğidir. Şiir geçip giden hayatın kısa bir mukayesesidir ve inanan bir insan olarak boşa harcanmış bir zamanın pişmanlık dilekesidir. Muhteva olarak kulun rabbi ile samimi bir mukabelesi olan Şiir söyleyiş açısından okunduğunda akıllara ilk olarak mnacet ve Şathiye türlerini getirmektedir. Mnacet, Divan Őairlerinden sıklıkla kullanılan bir türüdür. Şathiye ise genellikle tekke edebiyatı geleneğine bağlı halk Őairleri içerisinde görülen bir Şiir türüdür. Bu iki türün de modern bir Şairin söylemi ile i içe kullanılması dikkate değerdir. Özellikle de Müslüman Şair kimliğini hemen her mecrada ve kaleme aldığı her tarz eserinde açıkça vurgulayan Zarifoğlu gibi bir kalemin bu iki tarza uygun düşecek syleimde bir Şiir yazması da konuyu ele alışımızdaki en önemli etkendir. Teslim ve tevekkülün, havf ve recanın "*Korku ve Yakarış*" olarak tezahür ettiği Şairin *Sultan*'daki kullandığı dil, Şiiri hem bir mnacet hem de bir Şathiye olarak okumaya imkn tanımaktadır. Çalışmamızda Şiirin modern bir söyleyiş içinde mnacet ve Şathiye geleneği bağlamında incelenerek tahliline çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cahit Zarifoğlu, *Sultan*, Şiir, poetika, mnacet, Şathiye.

* ğr. Gr., Zonguldak Blent Ecevit Üniversitesi, Karaelmas TMER, Zonguldak, Türkiye.
Elmek: sefatoprak@beun.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-7183-936X>.

Geliş Tarihi / Received Date: 17.02.2022
Kabul Tarihi / Accepted Date: 13.06.2022

DOI: 10.30767/diledeara.1074944

Cahit Zarifoğlu's *Sultan* Poetry As a Modern Munacet and Sathiye Discourse

Abstract

One of the first names that comes to mind when it comes to the Islamist poets of modern Turkish literature is undoubtedly Cahit Zarifoğlu. Zarifoğlu, who is a good example in terms of reflecting the poet's world of belief in his art, also touched on social issues in his poems, but mainly focused on his inner world. In the construction of this internal comparison as a discourse, the poet sometimes expresses the munacet of a calmed soul, and sometimes is kneaded in the agony of regret. *Sultan* poetry is an example of this munacet and sathiye. The poem is a brief comparison of life that has passed, and a petition of regret for a time wasted as a believer. When the poem, which is a sincere response of the servant with his Lord, is read in terms of expression, it first brings to mind the types of argumentation and sathiye. It is noteworthy that these two genres are used together with the discourse of a modern poet. The fact that a pen like Zarifoğlu wrote a poem in a discourse that would fit these two styles is the most important factor in our handling of the subject.

Keywords: Cahit Zarifoğlu, *Sultan*, poem, poet, munacet, sathiye.

Extended Summary

Munacat and sathiye are two types of verse that have been used in Turkish literature for centuries. The usage areas of both are different. While Munacat is generally used in Classical Turkish literature, examples of sathiye are mostly seen in the tradition of folk poetry developed around religious mystical teaching. In folk poetry, it is also seen that poets who adhere to the tradition of mystical teaching write munacat together with sathiye, but sathiye type is not found among the poems of classical literature members. Depending on the modernizing social life after the Tanzimat, the tradition of writing munacat started to draw a different line from the tradition with the change in the perception of poetry. Since the sathiye emerged out of the ecstasy and agitation of the mystics outside of their own disposition, these words may seem contrary to the sharia at times and to reason and logic at times.

After making a general definition on the two important verse types of Turkish literature, munacat and sathiye, we will try to see how these two genres are used together in a modern way in Cahit Zarifoğlu's poem *Sultan*. In fact, in Turkish literature, the number of sample texts in which these two types are integrated in a poem is not very high.

Sultan is included in the book of Poems, where all of Cahit Zarifoğlu's poems are collected. But it is not a poem that the poet published while he was alive. The impression that the poem was written in the last moments of life is very strong, as it describes the poet's sincere feelings, internal reckoning, and taking himself to account.

Cahit Zarifoğlu is a poet of Islamic identity in modern Turkish literature. In this respect, Islamic themes, images and discourses are frequently encountered in his poems. One of Zarifoğlu's poems with Islamic discourse, who built his poems with a modernist structure, is his poem named *Sultan*. This poem, which he wrote in the last days of his life, was published only after his death and is quite remarkable in terms of expressing the general feelings and thoughts of the poet in his last days.

The poet begins his poem by introducing himself in a way. This is the introduction to an amnesty petition and has a strong tone of voice. This shows that the poet is confident. This certainty stems from the trust of the other party rather than itself. The poet lives for the joy of a person who has found a way out after big mistakes.

The poem is in the mood of an appeal; there is a prayer, a supplication, but this does not happen completely in the form of showing oneself humiliated or sad. Here, the poem goes out of the munecat as a discourse and takes the form of sathiye. The poet acts in a very confident manner in this introduction of the poem. He seems to have found the golden word to make amends, and he has the great self-confidence that this brings. Zarifoğlu enters into the situation of telling the other party, the addressee, what to do in the poem, which starts with a desperate or even carefree language at times. This audacity is just like an example of a sathiye, but the expression of it is very modern and has a structure that hides its attitude.

It shows that *Sultan*'s poem, which emerged in the dilemma of fear and hope, as a result, in Zarifoğlu's discourse construction, assimilated two different genres and gave it in a single poem in integrity. It is thought that the determination of this situation is very important in terms of bringing different approaches to Zarifoğlu's poems.

Giriş

Münacat ve şathiye Türk edebiyatında yüzyıllardır kullanılagelen iki nazım türüdür. Her ikisinin de kullanım mecraları farklıdır. Münacat, genellikle Klasik Türk edebiyatı içerisinde kullanılırken şathiyenin örnekleri daha çok dinî tasavvufî öğreti etrafında gelişen halk şiiri geleneği içerisinde görülür. Halk şiiri içerisinde yine tasavvufî öğreti geleneğine bağlı şairlerin şathiye ile birlikte münacat yazdıkları da görülür fakat klasik edebiyat mensuplarının şiirleri arasında şathiye türüne pek sık rastlanmaz.

Sözlükte, yakarış; fısıldamak, sözü gizlice söylemek; Allah’a yakarış dua etmek anlamlarına gelen münacat, edebiyatta Allah’a yalvarmak, yakarmak, dua etmek, niyazda bulunmak maksadıyla yazılan şiirleri tanımlamaktadır. Genellikle divan edebiyatında yaygın bir tür olan münacatın, şekil olarak da divan edebiyatı şiir geleneğinin manzum, mensur bütün şekillerinde yazılmış örneklerini görmek mümkündür (İsen 2009: 257). Münacatın Türk şiir geleneğindeki yeri oldukça eski ve bir o kadar da güçlüdür. Öyle ki kitap tertip geleneğinde sanatçılar eserlerini oluştururken münacat türüne özel bir yer açmaya büyük ihtimam gösterirler. (Macit 2006: 563) *Münacatta şairler, günahlarının büyüklüğünü ve hadsizliğini dile getirerek nefse ve şeytana uyduklarını itiraf eder. Allah’ın sonsuz lütuf ve keremi yanında bu günahların çok şey ifade etmediğini belirterek yakarıştaki bulunurlar. Allah’ın azizliği, yüceliği karşısında zayıflığını, çaresizliğini ortaya koyar* (İsen 2009: 257). Duyguların samimi bir dille ifade edildiği, lirizmin yüksek olduğu şiirlerdir. Zira şair ruhunda korku ile ümidin (havf ve recâ) çarpışmasından doğan bir heyecanla şiirini oluşturmaktadır. Bu da münacatın lirizmini artırmaktadır (Macit 2006: 564).

Tanzimat sonrası modernleşen toplum yaşantısına bağlı olarak şiir algısının değişimi ile münacat yazma geleneği de gelenekten farklı bir çizgi çizmeye başlamıştır. Bu dönem ve sonrasındaki süreçte yazılan münacatlara bakıldığında şekil itibariyle geleneksel şiir şekil, kural ve kalıplarından sıyrıldığı, “münacat” gibi başlıklandırmaların yapıldığı görülmektedir. Şinasi’nin *Münacat*’ı bunun en

bariz örneğidir. Şinasi bu şiiriyle hem münacatın geleneksel formlarını değiştirmiş hem de Türk şiirine yeni bir sayfa açmıştır (Bkn. Kaplan 2010; Kaplan 2021).

Şathiye, sözlükte “hareket etmek, sarsılmak, taşmak” anlamlarına gelmektedir. Tasavvufta ise derviş ya da sufilerin vecd ile cezbe halinde söyledikleri sözlerdir (Uludağ 2010: 370). İnançları teklifsiz bir şekilde ifade eden, ilk başta saçma ya da küfür gibi görülen; fakat yorumlandığında derin bir anlama sahip olan şiirlerdir (Dilçin 2016: 351). Şathiye, mutasavvıfların vecd ve istiğrak hallerinden kendi tasarruflarının dışında ortaya çıktığı için bu sözler yer yer şeriata; kimi zaman ise akla ve mantığa aykırı gibi görünebilir. Bu yüzden de şathiye sahipleri birçok açıdan eleştirilmiştir. Fakat bu eleştirilerin genel bir hatası şudur ki bu sözler, sufünün Tanrı'ya olan nazıdır (Kurnaz ve Tatçı 2001: 4). Yani kul ile Rabbi arasındaki perdeyi kaldıran samimi bir konuşma halidir. Bâyezîd-i Bistâmî'nin, “Kendimi tenzih ederim, şanım ne yücedir” ifadesi bunun bir örneğidir. Gazali de şathiyenin kaynağını vecde bağlamaktadır (Uludağ 2010: 371). Vecd haline gelen sufi büyük bir manevi baskı altında kalır. Bu vecd halini ifade ve izah etmek sufi için hiç de kolay bir iş değildir. Kendisine ait bir izah dili olmayan bu durumu anlatma güçlüğü neticesinde sufi bütün yargı ve hükümlerden sıyrılır ve fenâfillah makamında dilinden şathiyeler dökülür (Kurnaz ve Tatçı 2001: 7).

Genel tanım ve örneklerden anlaşılacağı üzere şathiye bir “hal” ifadesidir. Bu hal sufilerin belli bir metot ve çalışma ile izledikleri yol olan seyr ü sülüklerindeki duraklardan bir tanesidir. Ruhun yüklendiği ağırlık bedende ve dilde kaldırılamayacak dereceye ulaştığında gayri ihtiyarı zuhur eden sözler ya da şiirlerdir. Bu şiirlere yaklaşımdaki en belirgin nokta kulun yaratıcısı ile teklifsiz ve samimi bir dille senli benli konuşabilmesidir.

Münacat ve Şathiye Bağlamında *Sultan*'ı Okumak

Türk edebiyatının iki önemli nazım türü olan münacat ve şathiye üzerine genel bir tanımlama yaptıktan sonra bu iki türün modern bir söyleyiş ile Cahit Zarifoğlu'nun *Sultan* adlı şiirinde nasıl birlikte kullanıldığını görmeye çalışacağız. Aslında Türk edebiyatı içerisinde bu tarz iki türün bir şiirde bütünlük arz ettiği örneklerin sayısı çok fazla değildir. *Sultan* hacim olarak kısa bir şiir olsa

da gerek bu iki türe ait bütünlük izlenimi gerekse şairinin hayatı ve poetikası ile örtüşen bir tablo çizmesi bakımından oldukça önemli bir şiirdir. Şiirlerinde kapalı anlamlar arkasındaki var olan İslami muhteva (Zarifoglu 2015: 94) burada da mevcuttur.

Sultan

Seçkin

Bir kimse değilim

İsmimin baş harfleri acz tutuyor

Bağışlamanı dilerim

Sana zorsa bırak yanayım

Kolaysa esirgeme

Hayat bir boş rüyaymış

Geçen ibadetler özürlü

Eski günahlar dipdiri

Seçkin bir kimse değilim

İsmimin baş harflerinde kimliğim

Bağışlanmamı dilerim

Sana zorsa yanmaya razıyım

Kolaysa affı esirgeme

Hayat boş geçti

Geri kalan korkulu

Her adımım dolu olsa

İşe yaramaz katında

Biliyorum

Bağışlanmamı diliyorum (Zarifoglu 2011: 491)

Sultan, Cahit Zarifoglu'nun bütün şiirlerinin toplandığı *Şiirler* kitabı içerisinde yer alır. Fakat şairin hayattayken yayımladığı bir şiiri değildir. Vefatına yakın bir tarihte yazdığı kuvvetle muhtemeldir ki şiir vefatından sonra *Yedi İklim* dergisinin 87 Temmuz-Ağustos (5-6) tarihli Cahit Zarifoglu özel sayısında yayımlanır. Şairin samimi duygularını, iç hesaplaşmasını, kendisini muhasebe-

ye çekmesini anlatıyor olması bakımından şiirin hayatın son demlerinde kaleme alındığına dair izlenimi çok güçlüdür. Zarifoğlu'nun *Sultan* gibi ömrünün son demlerinde kaleme aldığı şiirlerinde insanın geçmişe dönük pişmanlıkları, ölüm karşısında teslimiyet duygusu tasavvufi özellikler ile "samimi" bir şekilde dile getirilir (Taşçıoğlu 2008: 200).

Şair, şiirine bir nevi kendini tanıtarak başlar. Bu başlangıç bir af dilekçesinin girişidir ve güçlü bir ses tonu hakimdir. Bu da şairin kendinden emin olduğunu gösterir. Bu eminlik kendisinden çok karşı tarafa olan güvenden ileri gelmektedir. Şair büyük hataların, büyük yanlışların sonrasında kendisine bir çıkar yol bulmuş bir insan sevincini için için yaşamaktadır. Bundan dolayı söze nereden başlayacağını konuyu nasıl açacağı iyi bilen bir tavırla başlar şiire:

Seçkin

Bir kimse değilim

Bu iki mısra ellerini dua için yaratıcısına açmış mümin bir kulun rabbinden isteyeceklerine geçmeden önce halini arz için dile getirdiği bir tövbe-istiğfarıdır. Dünyalık bütün tanımlamalardan, vasıflardan sıyrıldım; yalnız senin bir kulun olma vasfıyla kapına geldim halidir. "Seçkin bir kimse olmak" zaten dünyalık bir payelerle elde edilen ve insanlar arasında kıymeti olan bir durumdur. Hakkın katında seçkin olabilmek dünyalık unvanların, vasıfların tamamen dışındadır. Yalnız takvadır, bu seçkinliği kazandıracak olan. Bu durum *Kuran-ı Kerim*'de, Hucurat suresi on üçüncü ayette "...Allah'ın nazarında en değerli, en üstün olanınız, takvâda en ileri olanıdır." (Diyanet 2009: 516) şeklinde ifade edilmektedir.

Zarifoğlu da bu durumu bildiği üzere şiirine bir münacat söylemi ile giriş yapmaktadır. Seçkin bir kimse olmadığını söylemektedir. İnsanlar arasında belki birçok belirgin özelliği ile "seçkin" bir kişi olma durumu söz konusu iken o bütün unvanlarını dışarı bırakarak başlamaktadır söze. Zaten hayatı boyunca da sanatçı kaprislerini bir yana bırakıp Müslümanca bir duyarlık içinde yaşamıştır (Özel 2007: 311).

Bu giriş mısraları aslında Zarifoğlu'nun kendinden emin birer durum tespitidir. Şiir bir münacat havasındadır, bir dua bir yakarış söz konusudur fakat bu hiç de tamamen kendini zelil ya da mahzun gösterme şeklinde gerçekleşmez. İşte

burada Şiir syalem olarak mnacattan çıkıp Şathiye havasına bürünür. Şair Şiirin bu girizgahında kendinden oldukça emin bir tavırla hareket eder. Kendini affetti-recek altın sözcüğü bulmuş gibidir ve bunun kendisinde doğurduğu büyük bir öz-güvene sahiptir. Zarifoğlu yer yer umarsız hatta kaygısız bir dil ile baŐlayan Şiirde karşı tarafa yani muhatabına ne yapması gerektiğini bildirme durumu içine girer. Bu cüret tıpkı bir Şathiye rneği gibidir fakat bunu ifade ediş oldukça modern ve tavrını gizleyen bir yapıdadır.

İsmimin baş harfleri acz tutuyor

Zarifoğlu ‘‘Sultan’’ın onu çok iyi tanıyor olduğunu bilse de yakaladığı kur-tuluŐ umuduna ulaŐmadan önce halini arz etmeye, kendini tarif etmeye devam etmektedir. Şairin tam adı Abdurrahman Cahit Zarifoğlu’dur. Abdurrahman, Arapça bir isimdir ve Rahman’ın kulu anlamına gelmektedir (Cebecioğlu 2009: 24). Rahman ise Allah’ın isimlerinden bir tanesidir ve ‘‘Őefkat ve merhamet eden, acıyan sonsuz merhametiyle lütuf ve ihsanda bulunan’’ (Topaloğlu 2007: 415) demektir. Dolayısı ile Şair kimin kulu olduğunu ve yaratıcısının nasıl bir merha-mete ve baęıŐlama gücüne sahip olduğunu çok iyi bilmektedir. Bununla birlikte kulu olduğu Rahman’ın kendisine rahmet ve merhametle muamele edeceğinden son derece emindir. Bunun verdiği huzur ve güvence ile ben zaten adımla bile bir acizlik içindeyim ve bana verilen isimle bile senin rahmetinin garantisi altındayım Şeklinde bir hitapta bulunmaktadır. *İsmimin baş harfleri acz tutuyor*, bu bile benim kendimi sana anlatmam için yetecektir sesleniŐiyle Allah’a samimi ve cüretkâr bir dille hitap etmektedir. Elindeki bu bilgi Őairi talebinde daha vakarlı bir duruŐa s-rklemektedir ki sonrasındaki gelen dize isteğindeki kararlılığı güçlü bir Şekilde vurgulamaktadır.

Bağışlamamı dilerim

Şiirin bu noktaya gelene kadarki kısmında Şair kesin yargı bildiren ifadeler kullanmaz. Sözcüklerin sıralanıŐı anlatıŐ ile örtüŐür. İlk mısra tek bir sözcükten ibarettir. Devamındaki iki mısra ise ilk mısra ile birleşik bir cümlenin bölünmüŐ halidir. Bu da Şairin iteki güven ve eminliğine rağmen bir mahcup imaj çizmesini sağlar. Şair burada ifade ediŐteki seçimini çok iyi iŐlemektedir çünkü asıl ula-

şacağı nokta en nihayetinde *Bağışlamamı dilerim*'dir. Bu dizeye ulaştığında sesi gür, vurgusu güçlü ve kastı kesindir: bağışlanmak. Fakat bu yargıya gelene kadar çizdiği çizgi kendini bu talebe layık olduğunu göstermektedir.

Buraya kadar şiirin söylem inşası yine bir münacat ölçüsü ile başat gitmektedir fakat "*Bağışlamamı dilerim*" ifadesi aynı zamanda bir şâthiye söylemini sağlayacak derecededir. Af dileyen bir kişinin sesi kısıktır, korku doludur, telaşlıdır. Çünkü dileğinin karşılığında affedilip edilmeyeceğini bilmemektedir. Bu da onu korkutmaktadır. Zarifoğlu ise "*Bağışlamamı dilerim*" seslenişiyile adeta hakkı olanı talep eden bir eminlik ve kararlılık içindedir. Dizenin geniş zaman kip eki ile kurulması da bu anlamın güçlü bir şekilde verilmesi için tercih edilmektedir. "*Bağışlamamı dilerim*" çünkü bu zaten benim hakkım olandır, bana verilmesi gerekendir tavrı açıktır. Bu da tam bir şâthiye rahatlığı ve samimiyeti içinde söylenebilecek bir ifade ediş tarzıdır.

Şair, bu şiiri yazarken ölümün kıyısındaki bir insan olarak yazmış olsa bile içi müsterih bir halde olduğu oldukça açıktır. Çünkü o hem kendini hem de kulluğunu yerine getirdiği yaratıcısını çok iyi tanımaktadır. Bundan dolayı da isteklerinde teklifsiz bir samimiyet ve cüretkâr bir üslup kullanmaktadır. Bu üslubu ifşa eden ve *Sultan*'ı bir şâthiye örneği olarak okumaya iten en belirgin kısım bağışlanma dileğinden hemen sonra gelmektedir.

Sana zorsa bırak yanayım

Kolaysa esirgeme

Şair hitap ettiği *Sultan*'na kendisini affetmekten başka bir yol bırakmamaktadır. Yine samimi ve belki de bir noktaya kadar kayıtsız bir söylem olarak şair yaratıcısına hiçbir şeyin zor olmadığını, her şeyin onun izni ve iradesi ile olduğunu çok iyi bildiği halde, hiçbir şey sana zor değil biliyorum lütfen beni affet gibi bir yalvarış yerine, "*Sana zorsa bırak yanayım / Kolaysa esirgeme*" demektedir. Aslında affının çok kolay olduğunu bilmekte ve içtenlikle zor bir şey istemediğini haliyle affının kesin olduğunu ifade etmektedir çünkü şair "...şüphesiz ki, *O'nun her şeye gücü yeter* (Ahkâf, 46/33)" (Diyanet 2009: 505) ayetinde de ispat edildiği üzere Allah'a hiçbir şeyin zor gelmeyeceğini çok iyi bilmektedir.

Zarifoğlu, hayatını İslami ölçüler çerçevesinde tanzim etmeye gayret eden

birisidir. Bunu kendisi de çokça zikretmektedir. *Yaşamak*'ta ve *Konuşmalar*'da bu konuya dair birçok anekdot bulunmaktadır. *Kuran-ı Kerim*'i gerek kendisi gerekse çocukları ile birlikte sıkça okuduğunu söyleyen (Zarifoglu 2015: 113) şair Allah'ı tanıyan bilen ve ona itaat eden bir kul olarak onun gücünün her şeye yeteceğini ve hiçbir şeyin ona zor gelmeyeceğini çok iyi bildiği için şiirdeki ifadeleri ile adeta oyun oynamakta ve istediğini elde etmek için hakikati tersinden ifade etmektedir. Adeta köşeye sıkıştırma taktiği yaparak içten içe keyifli bir kurtuluş yolu bulduğunu ifşa etmektedir. İşte şiirin münacat perdesini aralayıp altındaki şathiye izlerini ortaya çıkararak ilk kısım bu ifadelerdir.

“*Bağışlamamı dilerim*” çıkışı ve ardından gelen ve önceki vurguyu destekleyen “*Sana zorsa bırak yanayım / Kolaysa esirgeme*” kestirip atma tavrı, şiirin atmosferini ve temposunu yükseltir. Tabii bu ifadelerin söylenebilmesindeki asıl etki yine şairin önceden dile getirdiği “*acz*”de yatmaktadır. Ben senin kulun Abdurrahman Cahit Zarifoglu'yum. Bütün seçkinliklerimden sıyrıldım, her şeyimi terk ettim ve sana sadece adımla geldim. Ben adımı söylerken bile senin rahmetini, bağışlayıcılığını dile getirmiş oluyorum. Ben bağışlayan ve merhamet edenin kulu Cahit Zarifoglu'yum diyerek buradan aldığı güvenle bağışlanma hakkı olduğunu iddia eder. Bu bağışlanış eğer Sultan'ına/yaratıcısına zor gelirse, yanmaya da razı olduğunu fakat asla zor gelmeyeceğini bildiğini büyük bir açıklıkla ifade eder.

*Hayat bir boş rüyaymış
Geçen ibadetler özürlü
Eski günahlar dipdiri
Seçkin bir kimse değilim
İsmimin baş harflerinde kimliğim
Bağışlanmamı dilerim*

Şair ilk yüksek çıkışından sonra şiirin temposunu bir anda düşürür ve adeta yönünü kendine çevirerek kısa bir iç konuşma yaşar; bir çeşit iç hesaplaşma ya da itiraflar sıralar. Fakat bunları söylemesindeki amaç yine sesini “Sultan”ına duyurmaktır. Halini arz etmektir. İşte burada şairin paniklediği ya da pişmanlıkların ondaki tesiri görülmektedir. Bazı şeyleri fark etmiştir ve bu fark ediş hiç de erken değildir. Pişmanlıkları canlı bir şekilde karşısındadır, hayatı ona göre

boş geçmiştir ve ibadetleri de kendinde memnuniyet doğurmamaktadır. Eksik ve hatalı olduğunu kabullendiği bir noktadadır. Suçunu, hatasını kabul eden ve bu durumun getirdiği eksikliği derinden hisseden bir haldedir. Biraz önceki yüksekten gelen sözcükler yahut yargı bildiren cümleler yerini içinde bulunduğu durumu tarif eden sıfatlara, isim cümlelerine bırakmaktadır. Bu tarif kendisinin farkında olduğunun ifadesidir. Biraz önceki cüretkâr af dileyen hatta hakkı olanı almak için bastıran yapı bir anda bozulmuştur. Farkındadır, bir şeyler eksik kalmış ve elindeki süre bitmek üzeredir. Fakat her ne yapmış olursa olsun elindeki çıkış bileti henüz yanmamıştır ve o bunu bilmektedir. Bunun için yine kendisine verilmesini istediğinin ısrarlı talibidir: “Bağışlanmamı dilerim”. Bu defa yargı ifadesi ikinci tekil şahsa yöneltilmemektedir. Çünkü şair kendine yönelmektedir ve yüzü yerdedir. İşte burada mahcubiyet ortaya konulmaktadır. İlkinde “Bağışlanmamı dilerim” sert tonu hitap edilene yöneliktir. Şimdi ise “Bağışlanmamı dilerim” daha düşük tonda ama içsel ve çaresizlik içindedir. Bu çaresizliğin sebebi ise “İsmimin baş harflerinde kimliğim” şeklinde ifade edilmektedir: *acz*. Yani aciz, “gücü bir şeye yetmez olanın durumu, güçsüzlük” (Akalın vd. 2011:12). *Acz*, hem *acz*'dir hem de *galiptir*; *acz* var olmaktan *acz* değildir, gönlün ucu açık sınırlarından sıçramak için bir fırsattır ki Cahit Zarifoğlu bunu duyabilmektedir (Eroğlu 2020: 39). Burada şair affa muhtaç ve layık olma vasfının bir insan olarak yaratıcısı karşısındaki acizliğinden güçsüzlüğünden geldiğini vurgulamaktadır.

*Sana zorsa yanmaya razıyım
Kolaysa affı esirgeme*

Değişikliğe uğrayan dizelerle tekrarlanan anlam yine karşımıza çıkmaktadır. Fakat şair artık kendisine verilecek olan her ne olursa olsun bir rıza ve kabul içerisinde olacağını ilk defa söylemektedir. Ancak yine de affa dair talebinde ısrar etmektedir. Burada artık rica ve minnet daha ağır basmaktadır. Yine bir samimi hitapla sana zor gelen bir şeyi senden istemem, zorsa yanmak kabulümdür, ancak biliyorum ki hiçbir şey sana zor değildir ve affetmeni istiyorum, ricasında ısrar etmektedir ki artık “affı” esirgeme diyerek talebini sözcük olarak tanımlamakta ve şimdiye kadar üstü örtük bir af talebinde bulunurken artık bağışlanma istediğini aşikâr bir şekilde ifade etmektedir.

şair, bundan sonra şiirin tonunu gittikçe kısmaktadır ve eğer affedilmezse kayda değer hiçbir şeyi olmadığının itirafına geğmektedir.

Hayat boş geçti
Geri kalan korkulu
Her adımım dolu olsa
İşe yaramaz katında
Biliyorum
Bağışlanmamı diliyorum

şairin içinde bulunduğu durumu kabullenişi ifade ettiği bu son bölümde şiirin baştan itibaren gelen lirizmi artık st perdeye varır. O artık bu saatten sonra ne yaparsa yapsın yaptıklarını telafi ettirmesi için yeterli olmayacaktır. Bunu en başından beri bilmektedir ama hayatın geri kalan bu korkulu anlarında sığınacağı tek mercii yine yaratıcısı olduğu için yapabileceği son ve tek şeyi yapmanın huzuru içindedir. şiirin son mısraı artık ümidin çaresizlik ile bütünleşmiş halidir. şiirin bütününde noktalama işareti bulunmamaktadır. Burada şiirin bütününde akıp gelen dizelerin birbirini tamamlayan ve aslında kurulmak istenen bir cümlenin dağınlık sözcüklerinden oluştuğu izlenimi vermektedir.

şiirdeki duygu dağınlıklığı iki kelimenin çatısı altında toplanacak olursa bu iki sözcük, havf ve reca yani korku ve mit olacaktır. şiirde sözcükler adeta bir yanıyla korkuya düşmekte bir yanıyla da mide kucak açmaktadır. Bu durum da zaten Zarifoğlu'nun şiirlerindeki *Korku ve Yakarış* halini özetlemektedir. Baştan "*Bağışlamamı dilerim*" vurgusu hemen sonrasın yerini "*Bağışlanmamı dilerim*" şeklindeki daha naif bir seslenişe bıraktıktan sonra şiirin sonunda artık korku ile mit arasında bir yerde çaresizce bir bekleyişe dönüşmektedir: "*Bağışlanmamı diliyorum*".

Sonuç

Cahit Zarifoğlu, modern Türk edebiyatı içerisinde İşlami kimliğe bir şairdir. Bu bakımdan şiirlerinde İşlami tema, imge ve söylemlere sıklıkla rastlanmaktadır. şiirlerini modernist bir yapıyla inşa eden Zarifoğlu'nun İşlami söyleme sahip şiirlerinden bir tanesi de *Sultan* isimli şiiridir. Hayatının son zamanlarında kaleme

aldığı bu şiiri ancak vefatından sonra yayımlanmıştır ve şairin son günlerinde içinde bulunduğu genel duygu ve düşüncelerini ifade etmesi bakımından oldukça dikkat çekicidir.

Sultan şiirini dikkate değer kılan bir başka özellik ise şiirin söylem olarak hem münacat hem de şathiye türüne ait özellikler göstermesidir. Türk edebiyatında münacat genellikle klasik edebiyat içerisinde, şathiye ise daha çok tekke ve tasavvuf çevrelerinde gelişen iki türdür. Kendi içinde bir gelenek oluşturan ve hemen ikisi de farklı tarz edebiyat algısının ürünü olan münacat ve şathiye türlerinin modern bir şair olarak Zarifoğlu'nun *Sultan* şiirinde birleşik bir bütün olarak kullanılması oldukça ilginçtir. Geleneksel kurallarından arınan münacat ve şathiye türleri *Sultan* şiirinde modern bir söylem inşası olarak karşımıza çıkmaktadır. Zarifoğlu, şiirin bütününde yaratıcısından af dilemekte ve bağışlanma beklemektedir. Bu affin dile getirilme şekli ise yer yer münacat yer yer şathiye söylemine kaymaktadır. Öyle ki ilk izlenimi münacat olduğu düşünülen *Sultan* üzerinde dikkatli bir okuma yapıldığında şathiye türü için modern bir örnek sergilediği de şüphesiz görülebilmektedir.

Şiir, Allah'a yakarma, niyazda bulunma; af dileme, duada bulunması bakımından bir münacat özelliği taşımaktadır. Fakat şairin, af ve bağışı kendisinin doğal bir hakkı olarak görmesi ve hakkını cüretkâr bir dille alacaklı gibi talep etmesi bakımından da şathiye örneğini ortaya koymaktadır. Zarifoğlu'nun tasavvufa bağlı olduğu ve hayatını İslami ölçüler çerçevesinde yaşamaya çalıştığı bilinmektedir. Bu durum kendisi tarafından da birçok kez ifade edilmiştir. Tasavvufa olan bağlılığı onun şiirlerine de oldukça etki etmektedir. Bu etki genellikle imgesel ve söylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat şathiye türüne denk düşen bir şiirin hem de münacat söylemi ile yoğrularak birlikte verilmesi onun şiirleri içerisinde *Sultan*'ın farklı bir yerde konumlandığımızı gerektirmektedir. Korku ve ümit ikileminde ortaya çıkan *Sultan* şiirinin sonuç olarak Zarifoğlu'nun söylem inşasında iki farklı türü özümseyerek tek bir şiirde bütünlük içerisinde vermiş olduğunu göstermektedir. Bu durumun tespitinin de Zarifoğlu'nun şiirlerine yönelik farklı yaklaşımlar kazandırması bakımında oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akalın, ř. H. vd. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Cebecioğlu, E. (2009). *Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları.
- Dilçin, C. (2016). *Örneklerle Türk şiir bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eroğlu, E., (2020). *Sevap defteri*. Ankara: Hece Yayınları.
- İsen, M. (2009). "Türler". M. İsen (Ed.) *Eski Türk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kaplan, M. (2010). *Şiir tahlilleri 1*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, M. (2012). *Türk edebiyatı üzerinde araştırmalar 1*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kur'anı-ı kerim meâli*, (2009). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kurnaz, C. ve Tatçı, M. (2001). *Türk edebiyatında şathiyye*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Macit, M. (2006). "Münacat". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. C. 31. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 563-565.
- Özel, İ. (2007). "Şair öldüren rejim". Hece, Yedi Güzel Adam'dan Biri: Cahit Zarifoğlu, 126/127/128, 311-312.
- Taşçioğlu, Y. (2008). *Kader hep erken zaman hep geç: Cahit Zarifoğlu'nun şiirleri*. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Topaloğlu, B. (2007). "Rahmân". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. C.34. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 415-417.
- Uludağ, S. (2010). "Şathiye". Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. C. 38. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 370-371.
- Zarifoğlu, C. (2011). *Şiirler*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Zarifoğlu, C. (2015). *Konuşmalar*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Zarifoğlu, C. (2020). *Yaşamak*. İstanbul: Beyan Yayınları.